



Kaebuse läbi vaatamata jätmise määrus

Koostamise kuupäev ja koht:	29.05.2017 Tallinn
Koostaja ametinimetus ja nimi:	riigiprokurör Kaire Jaakson
Kriminaalmenetluse alustamata jätmise:	17730000121
Kaebuse registreerimisnumber:	RP-6-8/17/268-(1)
Kaebuse esitaja:	Meelis Pai

1. MENETLUSE EELNEV KÄIK

Meelis Pai esitas 20.04.2017 Põhja Ringkonnaprokuratuurile süüteoteate selles, et Tallinna Linnahalli AS-i endine juhatuse esimees Väino Sarnet rikkus riigihanke viitenumbri 182122 „Tallinna Linnahalli projekteerimine“ väljakuulutamisel riigihanke menetluse nõudeid, millega anti pakkujale Allianss Arhitektid OÜ põhjendamatu eelis. 29.04.2016 avaldas Tallinna Linnahalli AS riigihangete registris väljakuulutamise läbirääkimistega (RHS § 27) riigihanke viitenumbri 174047 „Linnahalli projekteerimise lähteülesande koostamine“, mille alusel sõlmiti 29.07.2016 Allianss Arhitektid OÜ-ga projekteerimise lähteülesande töövõtuleping, mille punkti 4.2 järgi ei tohtinud töövõtja ehk Allianss Arhitektid OÜ osaleda Linnahalli hilisema projekteerimise riigihangetel huvide konflikti tõttu. 10.01.2017 sõlmiti advokaadibüroos COBALT Ainulitsentsileping, mille poolteks olid litsentsiandjatena Linnahalli projekteerinud arhitektid Raine Karp ja Riina Altmäe, litsentsisaajana Allianss Arhitektid OÜ (seaduslik esindaja Indrek Tiigi) ja tellijana Tallinna Linnahalli AS (seaduslik esindaja V.Sarnet). Lepingu alusel loovutasid litsentsiandjad autoriõigused litsentsisaajale. 19.01.2017 avaldati Riigihangete registris väljakuulutamisetähtaegiga läbirääkimistega hankemenetlus (RHS § 28 lg 2 p 2) „Linnahalli projekteerimine“ viitenumbri 182122, tähtajaga 01.03.2017. Hankemenetluse liigi valikut põhjendati hanketeatise ainuõiguse kaitse vajadusega. 07.02.2017 esitas Eesti Arhitektide Liit Rahandusministeeriumile pöördumise riigihanke järelevalvemenetluse alustamiseks, juhtides tähelepanu asjaolule, et Allianss Arhitektid OÜ osalemine projekteerimise hankes on välistatud tulenevalt lähteülesande hanke tingimustest. 17.02.2017 teatisega lõpetas Rahandusministeerium järelevalvemenetluse, jõudes kokkuvõtvalt järeldusele, et lähteülesande hanke tingimused on vastuolus projekteerimise hanke tingimustega, kuid kuna lähteülesande hange on lõppenud, puuduvad õiguslikud võimalused hankesse sekkumiseks või ettekirjutuse tegemiseks. 02.03.2017 määrusega alustas Rahandusministeerium uue järelevalvemenetluse, milles märkis ühtlasi, et autoriõigus ei laiene projekti tehnilistele osadele, mistõttu projekteerimistööde tellimine RHS § 28 lg 2 p 2 sätestatud alusel ei ole lubatav. 13.03.2017 käskkirjaga nr 3 tunnistas Tallinna Linnahalli AS riigihanke „Linnahalli projekteerimine“ RHS § 29 lg 3 punkti 6 alusel kehtetuks, millest tulenevalt lõpetas Rahandusministeerium 13.03.2017 järelevalvemenetluse.

1.2 02.05.2017 teatega jättis Põhja Ringkonnaprokuratuur kriminaalmenetluse alustamata KrMS § 199 lg 1 p 1 alusel kriminaalmenetluse aluse puudumisel. Otsuse põhjenduste kohaselt ei tuvastatud Rahandusministeeriumi järelevalvemenetluse käigus riigihanke nr 182122 läbiviimisel selliseid rikkumisi, mis võimaldaksid möönda KarS § 300 koosseisuliste tunnuste esinemist. Väljakuulutamisetähtaegiga läbirääkimistega hankemenetluse liigi valik ei tulenenud mitte hankija

tegevusest, vaid Tallinna Linnahalli projekteerinud arhitektide Raine Karpi ja Riina Altmäe poolt autoriõiguste võõrandamisest. Üksnes hankemenetluse nõuete rikkumine ei õigusta riigi karistusõiguslikku sekkumist, kuivõrd KarS § 300 koosseis eeldab teo toimepanijalt kavatsust eelise andmise osas Allianss Arhitektid OÜ-le. Samuti selgitati ringkonnaprokuratuuri teatises, et selle vaidlustamise õigus on üksnes kannatanul ehk isikul, kellele on kuriteoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju ja et M. Pai ei vasta eeltoodud määratlusele.

2. KAEBUSE KOKKUVÕTE

2.1. 15.05.2017 registreeriti Riigiprokuratuuris M. Pai kaebus, milles jätkuvalt taotleti kriminaalmenetluse alustamist KarS § 300 tunnustel.

2.1.1 Kaebaja märkis, et ta on kannatanu KrMS § 37 lg 1 tähenduses, kuna kohtupraktikast tulenevalt tuleb kannatanuna käsitleda süüdistuskohustusmenetluses ka isikut, kes leiab, et ta on kannatanu. Kui kahju tekkimine ei ole sedastatav, peab end kannatanuks pidav isik ise põhjendama, milles tema kahju seisnes ning selle õiguslikku ja faktilist seost kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteoga. M. Pai oli vahemikus 01.01.-11.02.2016 Tallinna Linnahalli AS nõukogu liige ja vahemikus 11.02.2016 kuni 20.03.2017 nõukogu esimees. Tulenevalt ÄS §-st 316 ja Tallinna Linnahalli AS põhikirjast oli M. Pail kohustus teostada järelevalvet äriühingu tegevuse üle ning ÄS §-st 317 andis nõukogu juhatusele juhtimise teostamisel korraldusi ja nõusolekuid tavapärasest majandustegevuse raamest väljuvate tehingute tegemiseks. Eelkirjeldatud alusel eksisteeris M. Pai ja Tallinna Linnahalli AS vahel usaldus- ja lojaalsussuhe, millest tulenevalt oli M. Pai kohustuseks vältida Tallinna Linnahalli AS õigushüvede kahjustamist ja teda on võimalik käsitleda kannatanuna.

2.1.2 Kuivõrd M.Pai on kaebuse esitamise hetkel Tallinna Linnavolikogu ehk kohaliku omavalitsuse esinduskogu liige, on tal valijate volitus tegutseda nende s.o avalikes huvides. Tallinna linna põhimääruse § 4 lõike 3 järgi esindab Tallinna linna seaduste ja põhimääruse alusel mh volikogu. Käesoleval juhul on olemas avalik menetlushuvi, mis tuleneb ka 12.04.2007 Riigi peaprokuröri juhise KrMS § 202-203¹ kohaldamise kohta (muudetud 01.07.2014 juhisega), millest lähtuvalt on M. Pail avalikkuse esindajana kaebeõigus.

2.2 Puutuvalt KarS § 300 koosseisu tunnuste esinemisse märgib kaebaja, et koosseis ei sätesta riigihangete nõuete olulise rikkumise kriteeriumi, ehkki rikkumised kogumis on vaieldamatult olulised. Rahandusministeerium on järelevalvemenetluses leidnud, et hankija on rikkunud RHS §-s 3 sätestatud riigihangete aluspõhimõtteid. Kaebaja hinnangul ei ole asjakohased ringkonnaprokuratuuri põhjendused, mille järgi oli ainulitsentsilepingu sõlmimine Linnahalli projekteerinud arhitektide vaba tahe. Tallinna Linnahalli AS oli üheks lepingu pooleks ning V. Sarnet oli kaebajale teadaolevalt isikuks, kes veenis R.Karpi ja R.Altmäed vastutasuta autoriõigustest loobuma Allianss Arhitektid OÜ kasuks. Samuti teavitas V. Sarnet nõukogu lepingu sõlmimisest alles päev peale selle allkirjastamist. Eeltoodust tulenevalt võivad V.Sarneti käitumises esineda KarS § 217² või selle katse tunnused.

3. RIIGIPROKURATUURI SEISUKOHT

3.1 Riigiprokurör, tutvunud kaebuse ja sellega seonduvate materjalidega, leiab, et kaebus tuleb jätta läbi vaatamata M. Pail kaebeõiguse puudumise tõttu.

3.2 Riigikohus on märkinud lahendis 3-1-1-97-10 punktides 17-19, et: „*KrMS § 37 lg-s 1 sätestatud tingimus, mille kohaselt peab kahju olema tekitatud vahetult kuriteoga (või süüivõimetu isiku õigusvastase teoga) tähendab seda, et kannatanuna saab käsitada üksnes isikut, kelle kahju on kriminaalmenetluse esemeks oleva kuriteoga (õigusvastase teoga) nii faktiliselt kui ka õiguslikult seotud. Esiteks peab kannatanu kahju olema tekkinud sellistel asjaoludel, mis olulises*

osas kattuvad menetletava kuriteo koosseisulistele tunnustele vastavate faktiliste asjaoludega. Vastasel korral ei ole võimalik väita, et kannatanule oleks kahju tekitatud sama teoga, mis on konkreetse kriminaalmenetluse esemeks. KrMS § 37 lg 1 kohaselt peab kahju olema tekitatud vahetult "kuriteoga". See tähendab, et kannatanu kahju ja kriminaalmenetluse eseme vahel on nõutav ka õiguslik seos. Kuriteokoosseis, mille järgi kriminaalmenetlus toimub, peab olema määratud kaitsma seda sama õigushüve, mille rikkumisest kannatanu kahju tuleneb."

Kohtupraktika järgi võivad normid, mis kaitsevad kollektiivseid õigushüvesid, kaitsta seeläbi ka teatud individuaalseid õigushüvesid. Individuaalne kaitstav õigushüve ei saa olla sellisel juhul endiselt nii ulatuslikult määratletud kui kollektiivne õigushüve ning individuaalse õigushüve kahjustamist ei saa eeldada, vaid see tuleb lähtuvalt konkreetsest kaebusest tuvastada. Seega ei ole iga isik, kes leiab, et koosseisupärase ja õigusvastase teoga on tema õigushüve kahjustatud koheselt kannatanu, vaid norm peab teda just sellise riive eest ka kaitsma. Vastasel juhul oleks normi kaitseala võimalik hüpoteetiliste seoste kaudu piiramatult laialt tõlgendada. Kollektiivset õigushüve ei ole ka võimalik tulenevalt määratletuse põhimõttest taandada kindlale individuaalõigushüvede kogumile ning sellest lähtuvalt anda igale võimalikule individuaalõigushüve kandjale kaebeõigust.

3.3 M. Pai hinnangul oli temal Tallinna Linnahalli AS nõukogu esimehena kohustus kaitsta ettevõtte parimaid huve ja kuivõrd väidetava kuriteo toimepanemisega on rikutud Tallinna Linnahalli AS õigushüvesid, on temal sellest tulenevalt kaebeõigus. Eeltoodud väited ei võimalda kaebajat KrMS § 37 mõistes kannatanuna käsitleda. M. Pai kuriteoteade registreeriti 20.04.2017, seega juba üksnes kaebaja avaldatust nähtub, et ta ei olnud kuriteoteade esitamise ajal ega ole ka käesoleval hetkel Tallinna Linnahalli AS nõukogu liige või esimees. Juriidiline isik kui õiguslik abstraktsioon saab tegutseda füüsiliste isikute kaudu, kuid juriidilise isiku nimel saab tahteavaldusi esitada üksnes selline füüsiline isik, kellel on kehtiv esindusõigus. M. Pai nõukogu esimehe ja liikme kohalt vabastamisega teostas Tallinna Linnahalli AS-i ainuaktsionär Tallinna linn oma õigust valida, keda ta soovib juhtorganisse oma parimaid huve esindama. See tähendab, et Tallinna linna kui Tallinna Linnahalli AS-i omaniku tahteavaldus oli vastupidine kaebaja käsitlusele. Nimelt, et viimane enam Tallinna Linnahalli AS-i ei esindaks.

3.4 M. Pai kaebeõigust pole võimalik tuletada ka asjaolust, et ta on Tallinna Linnavolikogu liige. Kriminaalmenetluse seadustik ei tunne populaarikaebuste institutsiooni. Täiesti arusaamatuks jääb kaebaja viide kehtetule Riigi peaprokuröri juhisele KrMS § 202-203¹ kohaldamise kohta, mis käsitleb kriminaalmenetluse lõpetamist, mitte alustamist. Tallinna linn kui avalik-õiguslik juriidiline isik omab kindlalt piiritletavat varakogumit. Kaebaja tsiteeritud Tallinna linna põhimääruse § 20 lõikest 4 tulenevalt esindab Linnavolikogu tema esimees, millest tulenevalt puudub M. Pail kui volikogu liikmel pädevus volikogu nimel seisukohti võtta. Ka Tallinna Ringkonnakohus on 08.09.2016 lahendis 1-16-7215 leidnud, et Riigikogu liikme staatus ei anna kaebajatele kollektiivsete õigushüvede kaitsmiseks kaebeõigust.

3.5 Niisamuti ei ole M. Pail füüsilise isikuna kaebeõigust, kuivõrd eelviidatud kohtupraktikast lähtuvalt pole kaebuses välja toodud ega ka kaebuse alusel tuvastatav, milles seisneb tema isiklike õigushüvede riivamine. Riigihangete viitenumbritega 174047 ja 182122 läbiviimine ei puuduta kaebaja varalisi ega mittevaralisi õigushüvesid. Kuivõrd puudub kahju, pole võimalik asuda edasi hindama selle võimalikku faktilist ja õiguslikku seost etteheidetava teoga. Arusaamatuks jääb M. Pai seisukoht, mille järgi iga kuriteokaebuse esitajat tuleb käsitleda kannatanuna. Sellele väitele ei anna tuge tsiteeritud Riigikohtu lahendis nr 3-1-1-42-05 väljendatud seisukoht, kuivõrd lahend puudutab riigi õigusabi andmise eeldusi ning Riigiprokuratuuri määruse vaidlustamist ringkonnakohtus advokaadi vahendusel. Samas on Tallinna Ringkonnakohus 27.07.2016 lahendis nr 1-16-5844 selgitanud, et: *"Riigikohus on määruuses nr 3-1-1-97-10 märkinud, et uurija ja prokuratuuri otsustust mitte käsitada isikut konkreetse kriminaalmenetluses kannatanuna on isikul võimalik vaidlustada KrMS §-des 207 ja 208 ette nähtud süüdistuskohustusmenetluses. Ringkonnakohtu arusaama kohaselt tähendab Riigikohtu määruuses öeldu, et kui KarS § 207*

korras esitab kaebuse isik, keda ei ole kriminaalmenetlusse kannatanuna kaasatud, ei või prokuratuur jätta kaebust läbi vaatamata formaalse põhjendusega, et isikut ei ole kriminaalmenetlusse kannatanuna kaasatud, vaid peab võtma sisulise seisukoha, kas seda isikut tuleb käsitada kannatanuna.“

Täiendavalt tuleb märkida, et seadusandja ei ole piiranud kuriteoteate esitamise õigusega isikute ringi, kuivõrd kuriteoteatele õigusliku hinnangu andmisega on üldse esmalt võimalik tuvastada, kas ja milline kuriteokoosseis võib selle alusel esineda. Kuivõrd kriminaalmenetluse alustamata jätmine riivab vahetult kõige intensiivsemalt kannatanu õiguseid, on seadusandja otsustanud edasikaebeõigust piiritleda üksnes kannatanuga. Seega on Põhja Ringkonnaprokuratuur õigesti märkinud, et M. Pai ei ole käsitletav kannatanuna ning 15.05.2017 Riigiprokuratuurile esitatud kaebus ei sisalda selliseid argumente, mis eeltoodut kummutaks.

Eeltoodu alusel ja juhindudes KrMS § 207 lg 4,5 riigiprokurör

m ä ä r a s:

- 1.Jätta läbi vaatamata Meelis Pai esitatud kaebus.
- 2.Määruse koopia saata kaebuse esitajale ja teadmiseks Põhja Ringkonnaprokuratuurile.
- 3.Määrusele on õigus vastavalt KrMS § 208 lõikele 1 advokaadi vahendusel edasi kaevata Tallinna Ringkonnakohtusse määruse koopia saamisest alates ühe kuu jooksul.

/allkirjastatud digitaalselt/

Kaire Jaakson